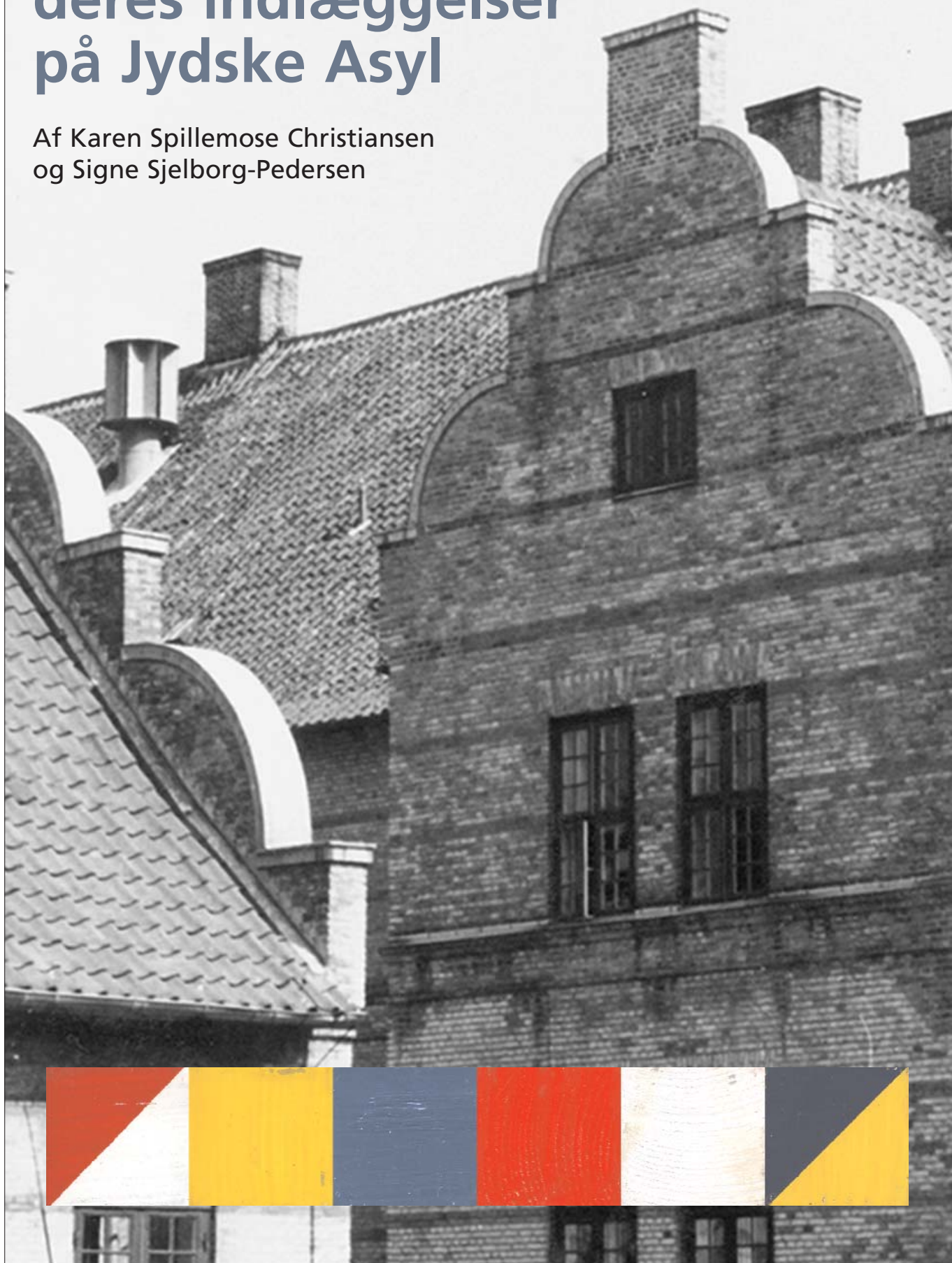

Sindslidende børn – deres indlæggelser på Jydske Asyl

Af Karen Spillemosse Christiansen
og Signe Sjelborg-Pedersen

Sindslidende børn – deres indlæggelser på Jydske Asyl

Af Karen Spillemoser Christiansen
og Signe Sjelborg-Pedersen.

At indlægge sindslidende børn side om side med voksne patienter lyder måske uhørt, men ikke desto mindre var det realiteten på Jydske Asyl i perioden 1854 til 1958.

Vi sad i forbindelse med et andet projekt og gennemgik indlæggelsesprotokoller fra Jydske Asyl fra midt i 1800-tallet, da vi opdagede, at der blandt de voksne indlagte patienter også var børn.

Der er efterhånden skrevet en del litteratur om Jydske Asyl, men intetsteds nævnes det, at Asylet allerede fra 1854 optog børn som patienter. Vi besluttede os for at undersøge det lidt nærmere, og resultatet er denne artikel. Vores historiske interesse er primært 1800-tallet, og vi har derfor valgt at koncentrere os om perioden fra Asylets åbning i 1852, til Knud Pontoppidan i 1901 afgik som stedets overlæge – det vil sige et tidsrum på knap 50 år med tre forskellige overlæger.

Børnene blev ofte opskræmte og utrygge, når de blev indlagt: *“... Protesterede skrigende mod Indlæggelsen med hysteriske Fagter og sprang strax paa K. (navn på afdeling –) op i Vinduet. Næste Dag laa hun ved Stuegang rystende i Sengen og grædefærdig ved Tiltale; paa alvorlig Anmodning holdt hun strax op med begge dele og har ikke forsøgt det siden men har forholdt sig naturlig og skikkelig.”*

Citatet stammer fra Margrethe Kirstine Arps sygejournal. Hun var en kun 12-årig pige, der blev indlagt på 3. forplejningsklasse på Asylet den 14. februar 1893. Overlæge Holms beskrivelse af indlæggelsen vidner om den voldsomme omvæltning, det har været for Margrethe at blive rykket ud af sine vante omgivelser på landet og indlagt på en afdeling med kvindelige sindslidende patienter.

Margrethes opvækst havde været svær. Faderen, Skomager Henrik Arp, var en af de utallige danskere, der var rejst til Amerika sidst i 1800-tallet. Af ukendte årsager havde ingen siden hørt fra ham. Margrethe voksede derfor op som andre fattige børn på landet og blev allerede som 12-årig sendt ud at tjene som “lillepige” hos en gårdmand. Her fik hun de “forskrækkelser”, der senere førte til hendes indlæggelse:

Et halvt år før indlæggelsen blev hun meget forskrækket, da en kalv forfulgte hende og væltede hende omkuld. Hun var meget ængstelig og opskræmt et par timer, men var derefter fuldstændig normal. Imidlertid fik hun i januar en ny “forskrækkelse” denne gang med nogle, køer og hun blev overbevist om, at køerne var begyndt at blive “gale”. Herefter fik hun vekslende perioder, hvor hun var henholdsvis rolig og opskræmt, men endte med at blive indlagt på Asylet. Efter at have opholdt sig der tre måneder blev hun udskrevet som helbredt uden at have vist tegn på en sindslidelse under indlæggelsen.

Overlæge Holm skrev i hendes patientjournal, at hun havde været meget sød og elskværdig. Hun havde bl.a. hjulpet til i køkkenet og foretaget mange spadsereture med personalet.

I perioden 1852-1901 var i alt 18 børn indlagt, hvilket må betegnes som et forholdsvist lille antal.

Under stedets første overlæge, Harald Selmers, 26-årige periode (1852-1878) var der indlagt syv børn, og under Selmers aftager, Rasmus Holm, der var stedets overlæge i 20 år (1878-1898), var seks børn indlagt.

Endelig fulgte Knud Pontoppidan, der blandt andet før sin tiltrædelse havde arbejdet på Kommunehospitalets 6. afdeling i København (den psykiatriske afdeling). I hans embedsperiode på tre år (1898-1901) blev fem børn indlagt.

I forhold til den korte periode, hvor Pontoppidan var overlæge, blev der indlagt langt flere børn, end der gjorde under hans forgængere. Det kunne bero på

en tilfældighed, men det er mere sandsynligt, at det skyldes en stigende bevågenhed om børnepsykiatrien.

I 1908 udkom den første danske bog, der teoretisk beskæftigede sig med børnepsykiatri som en selvstændig disciplin, dvs. at i perioden, vi beskæftiger os med, var der endnu ikke udgivet en bog om emnet på dansk grund. På Asylet var der således heller ingen afdelinger specielt for børn, og børnene opholdt sig derfor blandt de voksne patienter.

Der skulle gå lidt over 100 år fra Asylets grundlæggelse, til der kom en særskilt børnepsykiatrisk afdeling i 1958.

Vi har valgt at definere individer som børn til og med det 14. år, idet vi mener, at man herefter må betegne dem som unge. I den halvtredsårige periode, vi beskæftiger os med, var der i alt indlagt 18 børn, hvoraf de otte var piger og de ti var drenge. De var i alderen fra 12-14 år.

Indlæggelsestiden varierede meget: nogle var indlagt i få måneder, andre i et år, mens tre skiller sig ud ved at være indlagt i henholdsvis 8, 9 og 14 år.

Af de 18 indlagte børn blev otte erklæret for helbredte, en for bedret, mens seks blev erklæret for uhelbredte, og endelig døde tre af børnene på asylet.

Tre af børnene blev senere i livet genindlagt på asylet, mens andre tre efter indlæggelsen blev overført til anstalterne: Råmosegård (plejeanstalt for sindslidende), Mariager (tvangsarbejds- og plejeanstalt) og Brejninge (åndssvageanstalt).

Asylet i Århus var opdelt i tre forplejningsklasser, således at patienterne blev indlagt på den forplejningsklasse, der afspejlede de levevilkår, de var vant til ude i samfundet. For eksempel var møblerne på 2. og 3. klasse lavet af fyrretræ, og man spiste med groft fajanceservice, mens man på 1. klasse, hvor de højere stænder opholdt sig, havde borgerlige mahognimøbler, og man spiste af porcelænservice og totårnet sølvbestik.

Langt hovedparten af børnene var indlagt på 3. klasse således var der kun to, der var indlagt på 1. klasse, og ingen af børnene var indlagt på 2. klasse.

Det samlede indtryk af de børn, der var indlagt på 3. klasse er, at de generelt kom fra beskedne eller fattige kår. Derfor har de da også alle betalt halv pris for opholdet. Forældrene eller plejeforældrene var generelt ikke i stand til at kautionere for indlæggelsen, blot én far har delvis kautioneret for sin datter.

Ofte måtte sognerådet eller de steder, hvor børnene havde tjent før indlæggelsen, påtage sig at kautionere for børnenes ophold.

En del af børnene havde været i pleje hele eller dele af deres barndom, hvilket indikerer ustabile forhold, muligvis på grund af forældrenes fattigdom eller død.

Da vi er historikere og ikke læger, har vi ingen muligheder for at vurdere patienternes sygdomstegn og diagnosticering. Derfor vil vi nøjes med at give eksempler på nogle af de indlagte børns baggrund og sygdomshistorier for at give et billede af nogle af de børneskæbner, der var indlagt i perioden.

Det yngste barn, der var indlagt i perioden, var Søren Sørensen, der blot var 12 år gammel, da han ankom til asylet. Hans egen læge havde allerede et år forinden udfyldt en oplysningsseddel om hans tiltagende og hyppige epileptiske anfald. Anfaldene indebar, at det var umuligt for hans moder at passe ham i hjemmet. Oplysningerne omkring hans sygdom blev sendt til Selmer for at få Søren vurderet og eventuelt indlagt.

Vi kan se, at Søren i august 1860 blev indlagt på det almindelige hospital i Ribe, hvilket må betyde, at Selmer ikke har anset det for nødvendigt at indlægge ham på Asylet i Århus. Men året efter i oktober 1861 blev Søren overflyttet sammen med andre sindslidende fra hospitalet i Ribe til Asylet i Århus. Her blev den epileptiske dreng indlagt på 3. forplejningsklasse sammen med voksne sindslidende. Han har altså ligget side om side med mænd, der led af alverdens psykiske lidelser.

I dag kan det være svært at forstå, at man dengang lagde børn ind til de voksne. Men dengang var det normen, idet der ikke fandtes specielle afdelinger for børn.

Sørens epileptiske anfald blev under opholdet hyppigere og hyppigere samt mere og mere voldsomme hvilket medførte, at Selmer diagnosticerede ham til at være manisk med overgange af forvirring.

Søren døde på anstalten den 29. januar 1863, og ud fra obduktionsrapporten kan man læse, at hans hjjerne havde lidt alvorligt under anfaldene, idet Selmer anførte, at der var sket en *"... betydelig degenera-tion af hjernen ..."*.

Søren blev begravet på Asylets kirkegård. De fleste grave fra denne periode er slettet – herunder også Sørens.

Søren var ikke det eneste epileptiske barn, der i perioden blev indlagt på Asylet. Vi har kendskab til to andre børn, der blev indlagt på grund af symptomer på epilepsi. De fik dog ikke samme sørgelige skæbne som Søren, men blev begge udskrevet som helbredte efter få måneders indlæggelse.

Maren Kristensen var et af de børn, som var indlagt i længst tid. Hun blev indlagt som 14-årig i 1901 og blev først udskrevet i 1910 efter knap 10 års indlæggelse. Hun er et eksempel på et barn, der tilbragte hele sin ungdom på Asylet, men som i sidste ende blev udskrevet som helbredt.

Maren blev i 1900 indlagt på Sindssygeanstalten i Slesvig efter at have tjent hos en *"... fanatisk, religiøs, familie ..."*, der gjorde hende stærkt åndeligt forvirret.

Marens læge, der indberettede til Asylet, skrev blandt andet følgende: *"... Blev ofte skræmt ved at blive kaldt "... et Djævlens barn., som gik lukt i Helvede ... ""*.

Baggrunden for Marens indlæggelse var, at hun begyndte at hallucinere, og det endte med, at hun satte ild til et hus, der nedbrændte.

Efter et ukendt tidsrum blev Maren udskrevet fra anstalten i Slesvig, men allerede i 1901 blev hun ind-

skrevet på 3. forplejningsklasse på Asylet i Århus, idet hun på ny var begyndt at hallucinere. Hun gennemgik et meget voldsomt sygdomsforløb, hvor hun blandt andet gjorde skade på sig selv med diverse skarpe genstande og forsøgte utallige gange at tage sit eget liv. Hun var desuden til fare for de andre patienter, da hun ofte prøvede at overbevise dem om, at vinduer var døre, som de skulle gå ud af!

Som årene gik, bedredes Maren og blev mere hjælp-som og rolig. Hun blev endeligt udskrevet i 1910 på prøve i tre måneder, hvorefter hun definitivt blev udskrevet som helbredt.

Som nævnt tidligere blev tre af børnene sendt videre på andre anstalter. Et eksempel var Johannes Petersen på 13 år, der var moderløs. Da faderen ikke kunne tage sig af ham, voksede han op i familiepleje. Han blev af lokalsamfundet opfattet som godmodig og rar, men samtidig som lidt *"... sær ..."* og *"... til en side ..."* Johannes' sindslidelse viste sig ved uro, søvnløshed og forvirrede ideer og forestillinger. Han hallucinerede om, at tyskerne var på vej, og han måtte hente sin sabel og forsvare sig imod dem.

Johannes blev i 1900 indlagt på grund af disse "ideer". Hans egen læge mente, at hans sygdom kunne være udløst af drillerier. Under opholdet opførte han sig eksemplarisk; brugte sin tid på hævearbejde og havde ingen hallucinationer. Men han nægtede at tale og fik grineanfald.

Sognerådet pressede som kautionister for opholdet på for enten at få ham hjem eller anbragt på åndssvageanstalten i Brejninge. Resultatet blev i sidste ende, at Johannes blev erklæret helbredt for sin sindslidelse, men anbragt på åndssvageanstalten i Brejninge.

Inger Marie Rasmussen var ligeledes et barn, der efter endt ophold på Asylet blev sendt videre til en anden anstalt.

Inger blev indlagt på Asylet i Århus i februar 1866 på

3. forplejningsklasse. Da hun var et halvt år gammel, har hun formodentligt haft hjernebetændelse som medførte "*... hendes urolige sind og sygelige legemlige udvikling ...*"

Fra Inger var ni til elleve år, var hun indlagt på en idiotanstalt, som man i samtiden kaldte visse anstalter, men blev ikke erklæret idiot, som der står i journalen.

Efter udskrivelsen fra idiotanstalten havde hun opholdt sig hos forældrene og hos forskellige folk, da det, på grund af hendes voldsomme sind, var nødvendigt at have hende under konstant overvågning.

Inger blev udskrevet som uhelbredelig til anstalten i Mariager i 1867. Det var en nyoprettet tvangsarbejds- og plejeanstalt for Randers Amt, den var desuden indrettet til at kunne optage sindssyge.

Inger var således indlagt på tre forskellige anstalter, før man fik placeret hende korrekt.

Vi håber, at vi med denne artikel har givet et lille indblik i et spændende område af Jydske Asyls historie, som ikke før er blevet udforsket. Der kunne skrives langt mere om emnet, og det vil der forhåbentligt også blive gjort i fremtiden.

PSYKIATRISK HOSPITAL
SKOVAGERVEJ 2 · 8240 RISSKOV
TELEFON 7789 3680